

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีสาระโดยสรุป ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาโปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

สมมติฐานของการวิจัย

คะแนนความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 หลังการเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม

วิธีดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1. การศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาโปรแกรมการสอน ศิลปวัฒนธรรมในระดับต่าง ๆ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ การสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. สร้างเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน โดยสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 และสร้างแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้นำชุมชนเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ และการบรรยายเป็นรายชื่อ

ขั้นที่ 2 การสร้างโปรแกรมสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดของโปรแกรม เป้าหมายของโปรแกรม ลักษณะของโปรแกรม คุณสมบัติของนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรม เนื้อหา และการดำเนินกิจกรรมในโปรแกรม

2. สร้างขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมในโปรแกรมโดยการบูรณาการระหว่างขั้นตอนการศึกษานอกสถานที่และแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 5 ขั้นตอน คือ ขั้นกระตุ้นและให้ประสบการณ์ก่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขั้นเตรียมการก่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขั้นให้ความรู้และวิธีปฏิบัติในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขั้นศึกษาและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และขั้นสรุปและรายงานผล

3. สร้างแผนการจัดกิจกรรมที่ใช้ในโปรแกรม จำนวนทั้งสิ้น 12 แผน โดยขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมในแผนการจัดกิจกรรมที่ใช้ในโปรแกรมประกอบด้วย จุดประสงค์การเรียนรู้ แนวคิด สื่อ เวลาที่ใช้ ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม และการวัดและประเมินผล

4. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย แบบวัดความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการจัดโปรแกรม และแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนขณะท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ขั้นที่ 3 การทดลองใช้โปรแกรมสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าคูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. ให้นักเรียนทำแบบวัดความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. ดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนกิจกรรมในโปรแกรมส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 12 แผน ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมนักเรียนขณะศึกษาและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และให้นักเรียนเขียนบันทึกการเดินทาง

3. หลังเสร็จสิ้นการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรม ให้นักเรียนทำแบบวัดความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นฉบับเดียวกับที่ใช้วัดความตระหนักก่อนเข้าร่วมโปรแกรม รวมทั้งให้นักเรียนทำแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดโปรแกรม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวัดความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้จากการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง โดยการใช้สถิติทดสอบค่าที (t – test)

4.2 วิเคราะห์แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนขณะท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการหาค่าร้อยละ

4.3 วิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการจัดโปรแกรม โดยการหาค่าเฉลี่ย แล้วนำคะแนนที่ได้มาแปลความหมายตามช่วงคะแนน ในส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมนำเสนอเป็นรายชื่อตามลำดับความถี่ของจำนวนนักเรียนที่แสดงความคิดเห็น และในส่วนของความประทับใจของนักเรียนขณะศึกษาและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความถี่

ขั้นที่ 4 การปรับปรุงโปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้โปรแกรม ทั้งข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบวัดความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนขณะท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการจัดโปรแกรม มาปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมที่ใช้ในโปรแกรมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น แล้วนำเสนอโปรแกรมสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการทดลองใช้โปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนหลังการเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. พฤติกรรมของนักเรียนขณะท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมทุกคนมีพฤติกรรมการเป็นนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ในระดับดีมาก

3. ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมมีความเห็นว่าโปรแกรมนี้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นความเหมาะสมของระยะเวลาของกิจกรรมก่อนและหลังการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในระดับปานกลาง นักเรียนมีความพอใจอยู่ในระดับมาก และนักเรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโปรแกรมนี้อยู่ในระดับมากเช่นกัน

โดยสรุป นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมนี้โดยภาพรวมทั้งในด้านความเหมาะสม ด้านความพอใจ และด้านประโยชน์ที่ได้รับอยู่ในระดับมาก

4. ความประทับใจของนักเรียนในขณะศึกษาและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมมีความประทับใจที่ได้เห็นปราสาทนางบัวตุม ประทับใจที่ได้ร่วมกิจกรรม รู้สึกว่ามีความสุข อยากไปเที่ยวอีก ประทับใจที่ชุมชนมีแหล่งเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ ประทับใจที่เห็นชาวบ้านเป็นจำนวนมากให้ความร่วมมือในการจัดงานประเพณีท้องถิ่น รู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลิน ที่ได้ชมการแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น และประทับใจในความผูกพันระหว่างคนกับช้าง

5. โปรแกรมสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

เป้าหมายของโปรแกรม

เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลักษณะของโปรแกรม

จัดเป็นโปรแกรมเสริมหลักสูตร นอกเวลาเรียนปกติ สัปดาห์ละ 3 วัน ในวันพุธและวันศุกร์ เวลา 16.00 น. – 18.00 น. วันเสาร์ เวลา 09.00 น. – 12.00 น.

เกณฑ์การคัดเลือกนักเรียนเข้าร่วมโปรแกรม

นักเรียนที่คัดเลือกเข้าร่วมโปรแกรม เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 โรงเรียนบ้านกระโพ สังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ที่สมัครใจและได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครองในการเข้าร่วมโปรแกรม

เนื้อหา

เนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ 4 ด้าน คือ ด้านโบราณสถาน ด้านโบราณวัตถุ ด้านประเพณีท้องถิ่น และด้านวิถีชีวิตในชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมในโปรแกรม

1. ขั้นกระตุ้นและให้ประสบการณ์ก่อนการท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม โดยการให้นักเรียนมีความสนใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม
2. ขั้นเตรียมการก่อนการท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม โดยการเตรียมตัวครูและนักเรียน และการวางแผนร่วมกันในสิ่งที่จำเป็นสำหรับการท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม
3. ขั้นให้ความรู้และวิธีปฏิบัติในการท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม โดยการให้นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวคิด องค์ประกอบของการท่องเทีวเชิงวัฒนธรรมจากวิทยากรชุมชน
4. ขั้นศึกษาและท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม โดยการให้นักเรียนได้ศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตามวิธีการที่กำหนดไว้
5. ขั้นสรุปและรายงานผล โดยการให้นักเรียนได้สรุปและรายงานผลเกี่ยวกับความรู้และความประทับใจที่ได้จากการท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม

เอกสารและสื่อของโปรแกรม

1. แผนการดำเนินกิจกรรม จำนวน 12 แผน
2. แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนขณะท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม
3. แบบวัดความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการจัดโปรแกรม

การประเมินผลโปรแกรม

1. ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมของโปรแกรมจากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนขณะท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม และจากคะแนนความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. ประเมินผลโปรแกรมจากความคิดเห็นของนักเรียนจากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับโปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม และประเมินผลจากความประทับใจของนักเรียนในขณะศึกษาและท่องเทีวเชิงวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 -6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ การอภิปรายผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนหลังการเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องจากเหตุผลต่อไปนี้

1.1 โปรแกรมการสอนที่จัดขึ้นครั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมมีความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จัดขึ้นในโปรแกรมครั้งนี้ ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง และเกิดความชื่นชมต่อศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น จากการที่มีโอกาสเห็นหรือสัมผัสกับสภาพปัญหาในสภาพการณ์ที่เป็นจริงนอกห้องเรียน ด้วยเหตุผลดังกล่าวอาจส่งผลให้ค่าเฉลี่ยของคะแนนความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนหลังการเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลัดดาวัลย์ กัณหสุวรรณและคณะ (2529) ที่ศึกษาผลการใช้บทปฏิบัติการนำเที่ยว เพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อมในระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า บทปฏิบัติการนำเที่ยวเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อมครั้งนี้ ส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านผลสัมฤทธิ์ และมีพัฒนาการทางด้านเจตคติที่พึงประสงค์สูงขึ้นมา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรซ (Raze , 1990) ศึกษาอิทธิพลของโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษานอกสถานที่ของโรงเรียนรัฐบาลที่มีต่อทัศนคติของนักเรียนเกรด 5 พบว่า ทัศนคติของนักเรียนเพิ่มขึ้นในทางบวก เมื่อได้รับประสบการณ์จากโปรแกรมสิ่งแวดล้อมนอกชั้นเรียน

1.2 เนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำมาใช้ในโปรแกรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 -6 ซึ่งจากการศึกษาดังกล่าว ทำให้ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรม ได้มีบทบาทร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการสอนในครั้งนี้ ทำให้นักเรียนมีความสนใจในการเข้าร่วมโปรแกรม ทั้งในด้านเนื้อหา และวิธีการดำเนินกิจกรรมในโปรแกรม เพราะศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านโบราณสถาน ด้านโบราณวัตถุ ด้านประเพณีท้องถิ่น และ

ด้านวิถีชีวิตในชุมชนของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์นั้น เป็นสิ่งที่อยู่ในแหล่งชุมชนใกล้ตัวนักเรียน เป็นสิ่งที่นักเรียนเคยรู้และเคยได้ยินแต่นักเรียนไม่เคยมีโอกาสในการศึกษาถึงสภาพการณ์ที่เป็นจริง และทำให้นักเรียนไม่ทราบปัญหาที่เกิดกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในปัจจุบัน ซึ่งการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนนั้นจะทำให้การเรียนการสอนสมบูรณ์ขึ้น นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กมล รอดคล้าย (2525) พบว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรม ครูควรส่งเสริมการนำแหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน ครูควรมีบทบาทในการค้นคว้า โดยการรวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งความรู้ในชุมชน ควรเข้าร่วมกิจกรรมท้องถิ่นและงานประเพณีต่าง ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพนธ์ จันทรัตน์ (2533) ซึ่งพบว่า การให้นักเรียนไปค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ทำให้ผู้เรียนสามารถค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนทำให้เกิดประสบการณ์ตรงในเรื่องที่ศึกษา หรือฝึกปฏิบัติการเรียนการสอนเป็นรูปธรรมได้ เห็น ได้สัมผัส ทำให้การเรียนรู้ง่ายขึ้น วิธีหนึ่งที่ครูใช้แหล่งชุมชน คือ การทัศนศึกษานอกสถานที่ การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และจากการวิจัยของ พิษยา นันทวิเชตพงษ์ (2536) ที่พบว่า ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการใช้แหล่งชุมชนในการสอนวิชาสังคมศึกษา ดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ระบุแนวการจัดการศึกษาในมาตรา 24 ว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

1.3 การดำเนินกิจกรรมในโปรแกรม ได้ย้คนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองให้มากที่สุด และให้มีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรมอย่างทั่วถึง เน้นการจัดกิจกรรมระดมความคิดเห็นในการอภิปรายกลุ่ม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทในการสังเกตสภาพของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และฝึกการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนมีการกล้าแสดงออก ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งยังฝึกการแสดงออกถึงความเป็นผู้นำผู้ตาม ทั้งในส่วนของกิจกรรมก่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และกิจกรรมหลังการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการดำเนินกิจกรรมในโปรแกรม มุ่งเน้นให้นักเรียนได้มีความสุขกับการเรียนรู้ สอดคล้องกับผลการสอบถามความคิดเห็นของเด็ก ซึ่งจัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับองค์การยูนิเซฟ และสถาบันศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา (วิทยากร เชียงกุล, 2542) พบว่า ปัจจัยที่จะทำให้เด็กมีความสุขกับการเรียนรู้ได้ คือ บรรยากาศการเรียนที่ดี หลากหลายวิธีจัดประสบการณ์ เด็กแสดงความคิดเห็นแสดงออกได้ มีบรรยากาศของเสียงหัวเราะ ต้องการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่นอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน และต้องการพ่อแม่ที่มีความรักความเข้าใจ

2. จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมทุกคนมีพฤติกรรมการเป็นนักท่องเที่ยวยุคใหม่อยู่ในระดับดีมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้

2.1 การที่นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมได้รับการอบรมแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากวิทยากรอบรม ก่อนที่จะมีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจริง ซึ่งผู้วิจัยต้องการให้นักเรียน ได้มีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อนักเรียนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจริง นักเรียนจะได้มีแนวทางในการปฏิบัติตนในการเป็นนักท่องเที่ยงที่ดี มีแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และได้รับความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมล่วงหน้า จากการสังเกตพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้น สนใจในการเข้ารับการอบรมจากวิทยากร และวิทยากรได้นำเทคนิคการเล่านิทานประกอบการบรรยาย ทำให้นักเรียนไม่เบื่อ สอดคล้องกับแนวคิดของ วินัย วีระวัฒนานนท์ และบานชื่น สีสันผ่อง (2539) ที่กล่าวไว้ว่า ในการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ อาจทำได้โดยการเชิญวิทยากร ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีความรู้เฉพาะด้านมาบรรยายหรืออภิปราย เป็นการเพิ่มความสนใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น

2.2 การที่นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมได้รับความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในขณะที่มีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากมัคคุเทศก์ชุมชน ในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละครั้ง ซึ่งนอกจากมัคคุเทศก์ชุมชนให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ยังมีส่วนในการชี้แนะวิธีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับนักเรียน แนะนำให้นักเรียนสนใจสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งมัคคุเทศก์ชุมชนมีบทบาทในการช่วยเหลือพฤติกรรมนักเรียนให้อยู่ในขอบเขต ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมขณะท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเชิงนิมานได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันธุ์ทิพย์ อธิปัญญาพงษ์ (2543) ที่พบว่า มัคคุเทศก์มีบทบาทในการส่งเสริมจิตสำนึกของนักท่องเที่ยงอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีบทบาทในด้านการให้ความรู้ การเป็นผู้นำ หรือผู้กระตุ้นเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปฏิบัติประจำ

3. จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรม มีความคิดเห็นว่าโปรแกรมนี้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นความเหมาะสมของระยะเวลาของกิจกรรมก่อนและหลังการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในระดับปานกลาง นักเรียนมีความพอใจอยู่ในระดับมาก นักเรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโปรแกรมนี้อยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยสรุป นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมนี้โดยภาพรวมทั้งในด้านความเหมาะสม ด้านความพอใจ และด้านประโยชน์ที่ได้รับอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้

3.1 การดำเนินกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนในโปรแกรมนั้น ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการจัดกิจกรรม และสื่อการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ เช่น การเล่นเกม การร้องเพลง การอภิปรายกลุ่ม การใช้บัตรงานกลุ่ม การศึกษาหาความรู้จากเอกสาร/แผ่นพับ การใช้รูปภาพ การเข้ารับการอบรมแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากวิทยากรชุมชน การศึกษาค้นคว้าประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการใช้แบบสังเกต การใช้แบบสัมภาษณ์ การใช้แบบบันทึกการเดินทาง การจัดป้ายนิเทศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการศึกษาความรู้จากวีดิทัศน์ ดังที่ วินัย วีระวัฒนานนท์ และบานชื่น สีสันผ่อง (2539) ได้เสนอกลวิธีในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยวิธีการศึกษานอกห้องเรียน เช่น การจัดทัศนศึกษา การใช้ภาพยนตร์ เทป โทรทัศน์หรือสไลด์ การใช้แผ่นใส การใช้สถานการณ์จำลอง และเกม การเชิญวิทยากรที่มีความรู้มาบรรยาย เป็นการเพิ่มความสนใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น จากการใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม สามารถช่วยให้ผู้เรียนไม่เบื่อ เพราะนอกจากผู้เรียนจะได้รับสนุกสนานเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแล้ว ผู้เรียนยังได้รับความรู้และประสบการณ์ไปพร้อม ๆ กัน เน้นให้นักเรียนทุกคนที่เข้าร่วมโปรแกรมมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งทำให้นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในโปรแกรมด้านความพอใจ และด้านประโยชน์ที่ได้รับว่าอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ Omaggio (1981) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมต้องน่าสนใจ ทำทาบความสามารถของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ความรู้ สนุกสนาน เพลิดเพลิน จึงเป็นสาเหตุให้นักเรียนพอใจ และเห็นประโยชน์

3.2 ลักษณะของโปรแกรมในการวิจัยนี้เป็นโปรแกรมเสริมหลักสูตร ซึ่งจัดอย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน คือ วันพุธกับวันศุกร์ ช่วงเวลา 16.00 – 18.00 น. วันเสาร์เวลา 09.00 – 12.00 น. โดยใช้เวลานอกเวลาเรียนปกติอย่างสม่ำเสมอ อาจส่งผลให้นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในโปรแกรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเห็นได้จากการที่นักเรียนแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ ต้องการให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบนี้อีก โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในสถานที่อื่น ๆ อีก เพื่อให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมให้มากขึ้น และต้องการให้จัดกิจกรรมนี้ให้กับรุ่นน้องบ้าง เพราะกิจกรรมนี้นอกจากจะได้รับความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว สามารถทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ อนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดโปรแกรมในการวิจัยนี้ ได้จัดให้กับนักเรียนจำนวนไม่มากเกินไป และนักเรียนมีความสมัครใจในการเข้าร่วมโปรแกรม ลักษณะของกิจกรรมไม่เคร่งเครียด เพราะไม่ได้วัดผลสัมฤทธิ์ในรูปของคะแนน และช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรมในโปรแกรม เป็นช่วงเวลาที่นักเรียนว่างเว้นจากการช่วยเหลือผู้ปกครองในการประกอบอาชีพหลัก

นักเรียนไม่มีความกังวลใจในการเข้าร่วมโปรแกรม จึงช่วยให้นักเรียนสนุกสนานกับกิจกรรมมากขึ้น จึงทำให้ได้รับความร่วมมือจากนักเรียนเป็นอย่างดี

4. จากความประทับใจของนักเรียนในขณะศึกษาและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมมีความประทับใจที่ได้เห็นปราสาทนางบัวตุม ประทับใจที่ชุมชนมีแหล่งเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และรู้สึกมีความสุข ออกไปเที่ยวอีก ประทับใจที่เห็นชาวบ้านเป็นจำนวนมากให้ความร่วมมือในการจัดงานประเพณีท้องถิ่น รู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลินที่ได้ชมการแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น และประทับใจในความผูกพันระหว่างคนกับช้าง และผู้วิจัยได้สอบถามนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมทุกคน พบว่า นักเรียนไม่เคยได้รู้จักโบราณสถานแห่งนี้เลย นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับแหล่งโบราณสถานโดยตรงเป็นครั้งแรก การได้รับประสบการณ์ตรงในครั้งนี้ นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาสภาพของปราสาทนางบัวตุมอย่างใกล้ชิด ได้มีโอกาสชื่นชมความงดงามจากรอยแกะสลักและซากปรักหักพังของปราสาท และการได้มีโอกาสวาดภาพปราสาทนางบัวตุม นอกจากนี้ นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาสภาพของโบราณวัตถุภายในศูนย์ศึกษา ได้ฝึกการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนเกี่ยวกับงานประเพณีท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในงานประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งนักเรียนได้ศึกษาสภาพวิถีชีวิตของการเลี้ยงช้าง ผู้วิจัยได้สังเกต พบว่า ชาวบ้านบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้การต้อนรับนักเรียนทั้งโดยวิธีการพูดคุยกับนักเรียน และการจัดเตรียมอาหารต้อนรับนักเรียน การที่นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมและสัมผัสกับประสบการณ์ตรง ทำให้นักเรียนเกิดความประทับใจ และมีความสุข สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ที่ว่า ผู้เรียนและการเรียนรู้มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่มีความสุข นอกจากนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้และความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น นักเรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองในขณะศึกษาและท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และนักเรียนเกิดความซาบซึ้ง มองเห็นคุณค่าความงาม ความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกหวงแหนและไม่อยากให้ใครทำลายศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การที่นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถช่วยให้นักเรียนเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ เมื่อนักเรียนเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ย่อมส่งผลไปยังสังคมที่มีคุณภาพในภายภาคหน้า นักเรียนจะได้มีความพร้อมในการปกป้องรักษา และสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนให้มีเอกลักษณ์ มีการร่วมแรงร่วมใจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป อันจะสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และทิศทางของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ที่ระบುವิสัยทัศน์ร่วมของสังคมไทยที่พึงประสงค์ โดยมุ่งพัฒนาสังคมไทยสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” ใน 3 ด้าน คือ

สังคมคุณภาพ มีการพัฒนาเมืองและชนบทให้น่าอยู่ มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี **สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้** มีการสืบสานประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม และ**สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน** ที่มีการดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของสังคมไทยที่พึงพาเกื้อกูลกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543)

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการทดลอง

จากการนำโปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไปทดลองใช้ ผู้วิจัยพบข้อสังเกตดังนี้

1. จากการทดลองใช้โปรแกรม ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมในครั้งแรก ๆ นักเรียนยังไม่คุ้นเคยกับวิธีการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน นักเรียนยังขาดทักษะการจับประเด็นสำคัญในขณะสัมภาษณ์ ทำให้เกิดความประหม่า ทำให้กิจกรรมดำเนินไปด้วยความล่าช้า ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้มีการปรับปรุง โดยการซักซ้อมเพื่อเตรียมความพร้อมให้มากขึ้นก่อนมีการปฏิบัติในครั้งต่อไป

2. จากความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมก่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและกิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มากกว่ากิจกรรมหลังการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากกิจกรรมหลังการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นช่วงที่นักเรียนต้องดำเนินกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การอภิปราย แสดงความคิดเห็น การสรุปและรายงานผล รวมถึงการเตรียมความพร้อมในการจัดนิทรรศการ แต่เมื่อนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมได้รับการเสริมแรง การสร้างแรงจูงใจโดยการให้แสดงความชื่นชมในผลงานตนเอง ชื่นชมผลงานกลุ่ม และนำเกมเพิ่มเติมมาใช้กับนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความสนใจในการประกอบกิจกรรมหลังการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น

3. ในระหว่างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยสังเกตว่าในช่วงแรกชาวบ้านในชุมชนบางส่วนในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังขาดความเข้าใจ แสดงความแปลกใจ เพราะไม่ทราบว่านักเรียนมีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ผู้วิจัยได้ประชาสัมพันธ์ให้ทราบเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรม และผู้นำชุมชนทราบเท่านั้น เมื่อขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนได้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบอีกทางหนึ่ง จึงได้รับความร่วมมือจากชุมชนมากขึ้น

4. ในการแบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม ผู้วิจัยสังเกตว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมมีความพร้อมและมีทักษะในการร่วมกิจกรรมกลุ่มแตกต่างกัน นักเรียนที่มีความพร้อมและมีทักษะมากกว่าจะดำเนินกิจกรรมได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่สนใจเพื่อนที่มีความพร้อมและมีทักษะน้อยกว่า ทำให้นักเรียนที่มีความพร้อมน้อยกว่าแสดงอาการเฉยเมย ไม่ได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเท่าที่ควร ผู้วิจัยได้ให้โอกาสนักเรียนทุกคนมีบทบาทในการเป็นผู้นำ ผู้ตาม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งผู้วิจัยให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และให้กำลังใจในการทำงานกลุ่มอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้แก้ปัญหาดังกล่าวนี้ ทำให้นักเรียนที่แสดงอาการเฉยเมยเกิดความรูสึกภาคภูมิใจในตนเอง และให้ความสนใจในการทำกิจกรรมกลุ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 จากผลการวิจัยซึ่งเป็นการนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมในโปรแกรม พบว่าโปรแกรมนี้สามารถช่วยเพิ่มความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนได้ เนื่องจากนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรม ได้มีโอกาสรับประสบการณ์ตรงในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากสถานที่จริงในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ การได้สัมผัสกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวจะทำให้นักเรียนเกิดความรักและความผูกพันมากกว่าสิ่งที่อยู่ไกลตัว

1.2 การนำโปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้ ครูผู้สอนควรศึกษาบริบทของศิลปวัฒนธรรมในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ มีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าวให้มาก รวมถึงการวางแผนการดำเนินการต่าง ๆ ให้รัดกุม เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และการได้รับความร่วมมือในการดำเนินการต่าง ๆ อย่างเต็มที่

1.3 การนำโปรแกรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้ ผู้วิจัยพบว่าในระยะแรก ๆ นักเรียนยังขาดทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเองประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในด้านการแสดงออก การฝึกใช้คำถามประกอบการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน และการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบภายในกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนมีความคุ้นเคยกับการใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ผู้รู้ในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และมีความพร้อมเกี่ยวกับวิธีการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองก่อนจะมีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจริง โดยปรับระยะเวลาให้มากขึ้นตามความเหมาะสม

1.4 เนื่องจากศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และเสริมสร้างให้เหมาะสมกับยุคสมัย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการกระตุ้นเตือนให้ผู้เรียนมีความสนใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะได้ส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน

1.5 ครูควรให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยการวางแผนการดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตร ให้สอดคล้องกับแนวคิดต่าง ๆ ที่จะนำมาช่วยส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาของกิจกรรมเสริมหลักสูตรกับเนื้อหาวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในหลักสูตรระดับประถมศึกษา และการสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทร่วมกับโรงเรียนในการช่วยส่งเสริมความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียนและชุมชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกฝนการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

1.6 การนำโปรแกรมไปใช้กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ครูสามารถนำไปจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้กับนักเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับจุดหมายหลักประการหนึ่งที่หลักสูตรกำหนดไว้ คือ การมุ่งให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสังแวดล้อม ซึ่งหลักสูตรได้กำหนดโครงสร้างตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน และกำหนดสาระการเรียนรู้ออกเป็น 8 กลุ่ม ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานทางการคิด และเสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ โดยในส่วนของศิลปวัฒนธรรมนั้น หลักสูตรได้กำหนดไว้ในสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ดังนั้น ครูสามารถนำกระบวนการต่างๆ ในงานวิจัยไปใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาพของหลักสูตรและชุมชนได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ และความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนในระดับประถมศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษาถึงการนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปใช้กับนักเรียนชั้นอื่น ๆ ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

2.3 ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่มีผลต่อความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.4 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความตระหนักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
ของนักเรียนระหว่างการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียน กับการ
จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในสถานที่อื่น ๆ ที่อยู่ไกลตัวนักเรียน

2.5 ควรมีการศึกษบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมความตระหนักใน
การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษา